

Kirkeudvalget
KIU alm. del -
Offentlig

Justitsministeriet

Lovafdelingen

Kontor: Strafferetskontoret
Sagsnr.: 2005-792-0018
Dok.: JOK40027

Besvarelse af spørgsmål nr. 14 af 16. december 2004 fra Folketingets Kirkeudvalg.

Spørgsmål:

”Ministeren bedes redegøre for anvendelsesområderne for henholdsvis straffelovens § 140 og § 266 b, herunder redegøre for, om der er sammenfald i anvendelsesområderne, og om en eventuel ophævelse af straffelovens § 140 vil efterlade et hul.”

Svar:

1. Efter straffelovens § 140 straffes med bøde eller fængsel indtil 4 måneder den, der offentlig driver spot med eller forhåner noget her i landet lovligt bestående religionssamfunds tros lærdomme eller gudsdyrkelse (blasfemi).

Bestemmelsen er enslydende med den tilsvarende bestemmelse i straffeloven 1866 (denne lovs § 156), men har siden den nugældende straffelov af 1930 været begrænset til *offentligt* fremsat spot eller forhånelse.

2. Blasfemibestemmelsen i straffelovens § 140 angår kun religionssamfund, der lovligt består her i landet, herunder – men ikke udelukkende – de her i landet anerkendte trossamfund.

Kun ytringer, der må karakteriseres som spot (latterliggørelse) eller forhånelse (foragt eller nedgørelse på en ondskabsfuld måde) af noget her i landet lovligt bestående religionssamfunds tros lærdomme eller gudsdyrkelse, er omfattet af bestemmelsen.

Spot eller forhånelse af religiøse følelser uden tilknytning til religionssamfundenes tros lærdomme eller gudsdyrkelse, f.eks. spot eller forhånelse af lærdomme af rent etisk, social eller lignende

karakter, er ikke omfattet af beskyttelsen i straffelovens § 140, jf. Straffelovskommissionens betænkning fra 1917, side 136, 2. spalte.

Ved udtrykket "troslærdomme og gudsdyrkelse" forstås det pågældende trossamfunds indre og ydre religiøse liv, såvel trossætninger som indbegrebet af de institutioner, skikke, personer og ting, ved hvilke samfundets gudsdyrkelse finder sted, jf. herved C. Goos i "Den danske straffelovs specielle del", 1895, side 558 ff., Oluf H. Krabbe i "Borgerlig Straffelov", 1941, side 346, og Stephan Hurwitz i "Den danske kriminalret – speciel del", 1955, side 316. Der kan i øvrigt henvises til Kommenteret Straffelov – Speciel del, 7. udgave, 2001, side 81.

3. På samme måde, som det er tilfældet med straffelovens § 266 b, jf. nedenfor under pkt. 7 og 8, må bestemmelsen i straffelovens § 140 efter Justitsministeriets opfattelse antages at skulle fortolkes snævert under hensyn til det princip om ytringsfrihed, som er udtrykt i grundlovens § 77 og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 10.

4. Bestemmelsen i straffelovens § 140 ses kun at have været bragt i anvendelse i to tilfælde siden den nugældende straffelov af 1930 trådte i kraft den 1. januar 1933.

Ved Østre Landsrets dom i afgørelsen U1938.419Ø blev fire personer idømt frihedsstraf for overtrædelse af bl.a. straffelovens § 140 ved i en række udtalelser i blade, skrifter og plakater at have angrebet den jødiske troslærdomme og gudsdyrkelse, bl.a. under anvendelse af såkaldte citater fra Talmud og andre jødiske skrifter.

Ved utrykt dom afsagt af Gladsaxe Kriminalret den 21. oktober 1971 (B. 459/1971) var to programchefer i Danmarks Radio tiltalt for overtrædelse af straffelovens § 140 ved at have været ansvarlige for henholdsvis tv- og radioudsendelser, hvor en kunstner havde fremført en vise kaldet "Øjet" med bl.a. følgende tekst: "*men selvføl'ig det er synd, han har den drift, det er nok fordi han aldrig selv var gift*" og "*Ham Gud, han er eddermame svær at få smidt ud, han fik aldrig selv sat ild på sin cigar for han ordned jo Maria pr. vikar.*"

Af dommen fremgår, at anklagemyndigheden under sagen bl.a. gjorde gældende, at det nævnte tekstuddrag indeholder en latterliggørelse af de kristne trossamfunds troslære om Guds overmenneskelighed og om den ubesmittede undfangelse ved Helligånden. Forsvaret anførte til støtte for frifindelsespåstanden bl.a., at visen objektivt ikke indeholder en overtrædelse af straffelovens § 140. De linjer, som omfattes af tiltalen, er løsrevet fra visens kunstneriske og idémæssige sammenhæng, og det er i øvrigt allerede tvivlsomt, om der er teologisk dækning for, at disse linjer berører noget, der kan betegnes som troslærdomme. Imidlertid må en vurdering af forfatterens intention ske på grundlag af hele visen og ikke på løsrevne ord. Det vil heraf fremgå, at hensigten har været i "jeg-form" at beskrive den pågældendes piges opfattelse af den religiøse på-

virkning, som hun har modtaget som barn, i et frit sprog, der er naturligt for et ungt menneske i dag. Der kan ifølge forsvareren således være tale om angreb på moralforestillinger og opdragelsesprincipper, men ikke på religiøs tro, der alene er omfattet af det strafferetlige værn.

Kriminalretten i Gladsaxe, der frifandt de to tiltalte, anførte i præmisserne bl.a. følgende:

”Foreløbig bemærkes, at der ved anvendelsen af ordet ”troslærdomme” i straffelovens § 140 må antages at være tilsigtet en begrænsning i området for den strafferetlige beskyttelse således, at krænkelser af andre lærdomme, f.eks. af etisk eller moralsk karakter, ikke omfattes af bestemmelsen.

Retten kan med anklagemyndigheden være enig i, at forfatteren – uden derved at have svækket sit budskabs saglige virkning – kunne have anvendt en mindre provokerende form, og at det også burde have stået de tiltalte klart, at en offentlig fremførelse af visen gennem fjernsyn og radio måtte virke stærkt stødende på moralske og religiøse følelser, der er herskende indenfor betydelige kredse.

I overensstemmelse med det af forsvaret anførte, må det imidlertid endvidere antages, at en bedømmelse af de af tiltalen omfattede sætninger kun kan foretages ud fra en helhedsvurdering af visens tendens. Det er herefter rettens opfattelse, at denne må ses som et indlæg i polemisk form imod en religiøs opdragelse, der tilsigter at indgyde børn frygt for en straffende Gud, der særlig overvåger menneskers seksuelle adfærd.

Da forestillinger af denne art – for så vidt de forekommer – ikke ses at have forbindelse til kristne troslærdomme, og da angreb og forhånelser af sådanne lærdomme derfor ikke kan antages at ligge inden for visens sigte, findes betingelserne for domfældelse efter den omhandlede bestemmelse ikke at være til stede.”

5. Straffelovens § 266 b blev indføjet i straffeloven i 1939 af hensyn til ”de i den nyeste Tid opdukkende Foreteelser som Forfølgelser af Racer, Troessamfund m.v.”.

Straffelovens § 266 b har følgende ordlyd:

”§ 266 b. Den, der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsætter udtalelse eller anden meddelelse, ved hvilken en gruppe af personer trues, forhånes eller nedværdiges på grund af sin race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse, tro eller seksuelle orientering, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år.

Stk. 2. Ved straffens udmåling skal det betragtes som en særligt skærpende omstændighed, at forholdet har karakter af propagandavirksomhed.”

Straffelovens § 266 b kriminaliserer, at en person *offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds* giver udtryk for racistiske holdninger forstået som ytringer, der truer, håner eller nedværdiger en gruppe af personer på grund af de pågældende personers race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse, tro mv. Af praksis fremgår, at bestemmelsens kerne er udtalelser, som går ud på, at den pågældende gruppe generelt har mindre værdi som mennesker (f.eks. ved at

ligestille de pågældende med dyr), og udtalelser, som indeholder helt usaglige generaliserende påstande om grov kriminalitet.

6. Bestemmelsen i § 266 b, stk. 1, fik sin nuværende udformning i 1971. Bestemmelsen blev dengang ændret med henblik på dansk ratifikation af FN's konvention om racediskrimination. FN-konventionens artikel 4, litra a, forpligter deltagerlandene til at *"kriminalisere al udbredelse af ideer, der hviler på racemæssig overlegenhed eller racehad, tilskyndelse til diskrimination og alle voldshandlinger eller tilskyndelse til sådanne handlinger imod enhver race eller persongruppe af anden hudfarve eller etnisk oprindelse samt ydelse af enhver bistand til raceforfølgelser, herunder deres finansiering."*

Udtrykket racediskrimination defineres i konventionens artikel 1, stk. 1, som følger:

"[...] enhver forskel, udelukkelse, begrænsning eller fortrinsstilling på grundlag af race, hudfarve, afstamning eller national eller etnisk oprindelse, hvis formål eller virkning er at ophæve eller svække den ligelige anerkendelse, nydelse eller udøvelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder på det politiske, økonomiske, sociale, kulturelle eller et hvilket som helst andet område af samfundslivet."

I forbindelse med ændringen af § 266 b, stk. 1, i 1971, udgik "afstamning og statsborgerforhold" til fordel for "race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse". Diskrimination på grund af "tro" blev derimod opretholdt, i hvilken forbindelse det på side 26 i betænkning nr. 553/1969 om forbud mod racediskrimination, som 1971-ændringen bygger på, blev anført:

"Det kan ikke antages, at der sker nogen ændring ved, at ordet "afstamning" udgår af lovteksten. Det skal blot tilføjes, at udvalgets forslag fortsat medtager religiøs overbevisning blandt de i § 266 b nævnte diskriminationsgrunde."

7. Som nævnt kriminaliserer straffelovens § 266 b visse ytringer, der fremsættes offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds. Det indebærer, at bestemmelsen skal fortolkes snævert under hensyn til det princip om ytringsfrihed, som er udtrykt i grundlovens § 77 og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 10, jf. herved konventionens artikel 17. Der må således ved den konkrete anvendelse af bestemmelsen foretages en afvejning af hensynet til ytringsfriheden over for hensynet til den persongruppe, som ytringen fremsættes mod, jf. herved betænkning nr. 553/1969 om forbud mod racediskrimination, side 26ff:

"Der må iagttages en passende grænse for de indgreb i ytringsfriheden, som skal kunne gøres gennem straffebestemmelser. Dette er under forarbejderne til konventionen (FN-konventionen) særlig blevet fremhævet fra de nordiske landes side. Ved behandlingen i menneskerettighedscommissionen af forslaget til en konvention blev det således påpeget, at menings- og ytringsfriheden samt forenings- og forsamlingsfriheden må respekteres også

ved lovgivning vendt mod racediskrimination m.v., og det var på disse landes foranledning, at det omtalte forbehold blev indføjet i konventionsteksten.

[...] Det må anses for en selvfølge, at videnskabeligt fremsatte teorier om racemæssige, nationale eller etniske forskelligheder, som det ikke kan antages at have været hensigten, at konventionen skulle omfatte, falder udenfor bestemmelsen. Der kan formentlig være anledning til at tage et lignende fortolkningsforbehold med hensyn til udtalelser, som uden at være egentlig videnskabelige fremkommer som led i en saglig debat.”

8. I retspraksis har spørgsmålet om forholdet til ytringsfriheden særligt været fremme i bl.a. Højesterets dom i U2000.2234H. Dommen vedrørte ytringer fremsat under en direkte tv-udsendelse af T, der i 1972 havde stiftet et politisk parti og i flere perioder havde været medlem af Folketinget. I præmisserne anførte Højesteret bl.a.:

”Tiltaltes udtalelser under tv-udsendelsen indeholdt det klare budskab, at alle her i landet boende muslimer, der stammer fra en vis kreds af lande, vil kastrere og dræbe Danmarks øvrige befolkning, så snart de bliver mange nok til at gennemføre en sådan udryddelsesproces, og at de derfor tilhører en gruppe af verdensforbrydere. Tiltalte lagde hermed en befolkningsgruppe for had på grund af dens tro og oprindelse. Tiltaltes udtalelser er således groft forhånende og nedværdigende over for denne befolkningsgruppe. De kan ikke legitimeres under påberåbelse af videnskabelighed eller saglig debat, og det er uden betydning for en bedømmelse af strafbarheden efter straffelovens § 266 b, stk. 1, hvorledes islam bogstaveligt kan forstås, eller hvilke samfundsmæssige konsekvenser en virkeliggørelse af fundamentalistiske muslimers program har afstedkommet.

Gerningsindholdet i § 266 b skal fastlægges under hensyn til ytringsfriheden. Ytringsfriheden er grundlæggende for et demokratisk samfund, idet tolerance over for andres meninger er en nødvendig forudsætning for den frie debat. Ytringsfriheden skal imidlertid udøves med fornøden respekt for andre menneskerettigheder, herunder retten til beskyttelse mod trosdiskriminerende forhånelse og nedværdigelse.

Tiltalte har som politiker taget aktiv del i den politiske debat som led i sit arbejde for en restriktiv udlændingepolitik vendt mod muslimer. Det kan ikke i sig selv anses for strafbart i en sådan debat at argumentere med en henvisning til islams skriftsteder eller til samfundsmæssige konsekvenser af fundamentalistiske muslimers program. Sådanne henvisninger kan imidlertid ikke retfærdiggøre en forhånelse og nedværdigelse som den, tiltaltes udtalelser er udtryk for. En debat om tiltaltes politiske mål afskæres ikke ved en kriminalisering af sådanne udtalelser. Hensynet til den særligt vidtgående ytringsfrihed for politikere om kontroversielle samfundsanliggender kan derfor ikke begrunde straffrihed for tiltalte.

På denne baggrund tiltræder Højesteret, at tiltalte har realiseret gerningsindholdet i straffelovens § 266 b, stk. 1, således som denne bestemmelse må forstås i lyset af Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 10 og artikel 17.”

Endvidere kan nævnes afgørelsen i U2004.734H. Dommen vedrører ytringer fremsat af T på en af ham oprettet hjemmeside i forbindelse med et valg, hvor T var et partis spidskandidat til Københavns Borgerrepræsentation og folketingskandidat. Byretten anførte i præmisserne bl.a.:

”Det er rettens opfattelse, at T på den af ham etablerede hjemmeside, navnlig ved anvendelsen af udtryk som »Indfangning af muhamedanerne i Danmark« og »Opsamling af muhamedanerne i koncentrationslejre«, offentligt og med forsæt til udbredelse i en videre kreds har fremsat nedværdigende udtalelser rettet mod muslimer generelt. Selv om udtalelserne er fremsat af T i politisk sammenhæng, er de fremsat på en hjemmeside og ikke som led i en politisk debat og derfor ikke beskyttet i videre omfang. T er derfor skyldig i overtrædelse af straffelovens § 266 b, stk. 1.”

Dette blev tiltrådt af landsretten med følgende bemærkning:

”Også efter bevisførelsen for landsretten findes T af de grunde, som byretten har anført, skyldig i overtrædelse af straffelovens § 266 b, stk. 1, som fastslået ved dommen.

Hensynet til den særlige vidtgående ytringsfrihed for politikere om kontroversielle samfundsanliggender kan ikke begrunde straffrihed for T.”

Højesteret anførte i præmisserne bl.a.:

”Højesteret finder, at disse udtalelser er forhånende og nedværdigende over for den befolkningsgruppe, som udtalelserne vedrører. Som anført af landsretten kan hensynet til den særligt vidtgående ytringsfrihed for politikere om samfundsanliggender ikke medføre, at udtalelserne ikke er strafbare. Højesteret tiltræder derfor, at tiltalte er fundet skyldig i overtrædelse af straffelovens § 266 b, stk. 1, således som denne bestemmelse må forstås i lyset af Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 10 og 17.”

9. Som det fremgår af det ovenfor anførte, er der ikke sammenfald mellem de to bestemmelsers anvendelsesområde. Straffelovens § 140 beskytter mod offentlig bespottelse og forhånelse af personers religiøse følelse i det omfang, denne følelse knytter sig til de lovlige religionssamfunds troslærdomme og gudsyndelse. Straffelovens § 266 b beskytter derimod bl.a. mod offentlig forhånelse eller forfølgelse af en befolkningsgruppe på grund af de pågældende personers fælles tro.

En ophævelse af straffelovens bestemmelse om blasfemi vil indebære, at offentligt fremsatte bespottelser eller forhånelser af her i landet lovligt bestående religionssamfunds troslærdomme og gudsyndelse ikke vil kunne strafforfølges.